

Linkse samen- werking, of...?

Eigen lijnen kiezen en vertrouwen op eigen kracht

Leendert van Hoogenhuijze en Bart van der Steen

Het is weer eens zover: rechts lijkt in Nederland sterker dan ooit. Niet alleen wordt de Nederlandse bevolking geconfronteerd met een asociaal bezuinigingsbeleid, het hele maatschappelijk debat heeft een scherpe ruk naar rechts gemaakt. Xenofobe en racistische ideeën vieren hoogtij en worden deels in beleid omgezet. De crisis heeft deze situatie alleen maar verergerd, doordat links de schuld van de crisis in de schoenen geschoven krijgt – zonder noemenswaardige tegenstand – en links zich gedwongen voelt te laten zien dat zij óók kan bezuinigen (schaduwbegroting PvdA).

Deze situatie maakt het meer dan ooit noodzakelijk voor links om samen te werken en eensgezind op te treden tegen de verruwing van de samenleving.

Tenminste, dat lijken de linkse partijen – wij hebben het dan vooral over de SP en de PvdA – te denken. De PvdA streeft naar de vorming van een progressieve alliantie, terwijl de SP poogt om een gedeeld links programma-in-hoofdpunten voor elkaar te krijgen. De PvdA organiseerde zelfs een mani-

festatie in de Brakke Grond in Amsterdam met als titel ‘een ander Nederland’. Niet alleen politieke partijen sloten zich aan bij deze progressieve alliantie. Ook de FNV en verscheidene andere maatschappelijke organisaties waren aanwezig. Het idee was dat er zo een progressieve meerderheid ontstond ‘van al die mensen die willen dat ons land vooruitkomt.’ Maar wie zich aansluit mag niet ‘meedoen aan politieke spelletjes’ en ‘meegaan in de cultuur van framen, bashen en bijten’, aldus partijleider Job Cohen tijdens zijn toespraak op de manifestatie.¹ Zo ontdoet deze ‘progressieve meerderheid’ zichzelf van haar tanden en houden de verschillende deelnemende organisaties elkaar in de houdgreep. De hegemonie van rechts wordt hierdoor niet aangevallen, maar verstevigd.

Waarom gedragen de linkse partijen zich alsof ze nu al in een coalitieregering zitten? Waarom verbindt een vakbond zich met hen, terwijl de partij en deze niets te bieden hebben? Het lijkt erop alsof de linkse politiek niet uitgaat van de situatie zoals ze is, maar zoals links zich die wenst: namelijk een met een linkse coalitieregering, een machtige vakbond en een krachtig maatschappelijk middenveld, allemaal verbonden door dezelfde doelen en methoden. De huidige situatie is echter overduidelijk anders en vereist dus ook een andere strategie.

In plaats van zich concentreren op samenwerking met (potentiële) oppositiepartners, moeten linkse partijen en groepen ‘eigen’, zelfgekozen thema’s politiseren. En in plaats van elkaar te gijzelen kunnen ze beter zelfstandig opereren. Dit versterkt het eigen profiel en heeft ook veel meer effect, terwijl het alternatief uitmondt in wederzijdse afhankelijkheid en het verlies van initiatief. Telkens bestaat er namelijk het gevaar de andere groepen/partijen voor het hoofd te stoten of voor de voeten te lopen. Daarbij komt men al snel in de hachelijke positie dat men standpunten en uitspraken van collega-partijen moet verdedigen, zodat de aandacht afgeleid wordt van de eigen ideeën en standpunten. Het is een defensieve positie terwijl er niets is om te verdedigen.

Ironisch genoeg bieden juist de drie rechtse regeringspartijen een heel sterk voorbeeld van hoe men macht kan verwerven zonder een gesloten blok te vormen; de drie partijen bekritisieren elkaar af en toe heftig, maar kunnen toch samen regeren. We pleiten er niet voor dat linkse partijen elkaar onderling vliegen afvangen, maar het vormen van een links eenheidsblok biedt geen adequaat antwoord op de rechtse politiek van vandaag. Samenwerken betekent niet samenwonen.

We concentreren ons in dit artikel specifiek op de PvdA en de SP als ‘linkse’ partijen. GroenLinks en D66 laten we grotendeels buiten beschouwing. De houding van GroenLinks (landelijk) tegenover de ontslagvergoeding en (lokaal) tegenover bijvoorbeeld de bebouwing van de Leidse Oostvlietpolder – een van de laatste stukken groen van Leiden – zegt wat ons betreft genoeg. Ook wanneer er nog linkse krachten in deze partij huizen, achten wij deze niet sterk genoeg om de huidige koers van de partij duidelijk naar links te koersen. D66 voelt zichzelf sowieso niet thuis onder het kopje ‘links’ en laat het ook op andere punten – het referendum over de Europese

Grondwet, de oorlog in Afghanistan ('ze denken dat we om gaan, nou mooi niet dus') – afweten. Aangezien beide partijen zich openlijk profileren als liberaal in plaats van links, kunnen we hen er ook niet van beschuldigen dat ze hun naam niet waarmaken.

Omdat we de moeite nemen de opstelling te analyseren van de 'linkse partijen' lijkt het misschien dat wij veel verwachten van een toekomstige verkiezingsoverwinning van een progressieve alliantie. Dat is niet zo. We maken ons geen illusies over de smalle marges van de parlementaire politiek. Tegelijkertijd zijn we praktisch genoeg om liever een SP te zien regeren dan een PVV. En liever met de PvdA als partner dan de VVD. Het moge duidelijk zijn dat onze opvatting van politiek een bredere is dan alleen het electorale spel – de strijd wordt gevoerd op veel verschillende niveaus.

Het gaat ons niet alleen om parlementaire politiek. We gaan verder dan dat. Ook activistisch links zoekt het voornamelijk in samenwerking. Er wordt veel tijd besteed aan het opbouwen van verbanden en de gebruikelijke uitkomst is meestal een manifestatie. Het kan soms goed zijn om iets dergelijks samen te organiseren. Het geeft mensen de mogelijkheid uiting te geven aan gevoelens van afkeer van bijvoorbeeld een beleidsmaatregel. De vraag is echter: Kan er op deze wijze duurzame macht worden opgebouwd? Is het een effectief gebruik van onze energie? Is het niet veel beter om zelfstandig en onvoorspelbaar te blijven? Wij geloven dat het beter is om te vertrouwen op eigen kracht en eigen initiatief. In dit stuk illustreren we dit punt aan de hand van het voorbeeld van de SP, een partij waarin parlementaire en buitenparlementaire politiek beiden een belangrijke rol spelen.

Op de volgende pagina's willen we de bovenstaande gedachten verder uitwerken. In de eerste paragraaf analyseren we waarom rechts op dit moment zo sterk is. In de tweede paragraaf komt de rechtse politiserings-tactiek aan bod. In de derde en laatste paragraaf vatten we onze ideeën nog eens kort samen en komen we met concrete tegenvoorstellen.

De kracht van rechts en de linkse reactie

'De energie zit op rechts,' zei Dick Pels bij de presentatie van het vorige nummer van *Kritiek*, gewijd aan de opkomst van het rechtspopulisme in Europa. Hij bedoelde daarmee dat rechts op dit moment de charismatische leiders heeft, de politieke thema's bepaalt en het middenveld met zich mee trekt. Rechts heeft de kennis en de kunde om het maatschappelijk debat te bepalen.

Wat hiertegen te doen? SP-senator Arjan Vliegthart legde in zijn antwoord vooral de nadruk op linkse samenwerking. Het moet mogelijk zijn om op basis van een links tegenprogramma gezamenlijk tegen de verrechtsing op te trekken. Het antwoord zit hem in het bieden van een levensvatbaar alternatief. Vliegthart stond daarin niet alleen. Andere oppositiepartijen – de PvdA voorop – trokken dezelfde conclusie. En in de daaropvolgende maanden – en vooral in de aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen – deden zowel de SP als de PvdA pogingen om tot een dergelijk tegenprogramma te komen. Echt succesvol waren die pogingen niet. In feite bleek juist dat er meer

was wat de verschillende oppositiepartijen verdeelde dan verbond. De PvdA was niet al te enthousiast over de handreiking van de SP. En de poging van de PvdA om zelf een ‘brede’ progressieve alliantie te vormen, leidde eveneens tot eerder terughoudende en vrijblijvende dan enthousiaste reacties.

Ondanks deze wat teleurstellende eerste resultaten, blijft samenwerking het doel. De vraag is nu of deze conclusie wel de juiste is. Is het vormen van een hecht oppositie-‘blok’ en een gedeeld verkiezingsprogramma wel de juiste manier om rechts de wind uit de zeilen te nemen? Op het rechtse vlak lijkt juist met succes het tegenovergestelde te worden gedaan: daar nemen de drie partijen bij tijd en wijle flink afstand van elkaar, maar kunnen desondanks samen regeren. Neem nu de SP als voorbeeld.

In de eerste plaats is het natuurlijk goed en belangrijk dat de SP laat zien dat ze wil en kan samenwerken met andere partijen. Maar de huidige focus op ‘samenwerking’ gijzelt de partij. Het leidt ertoe dat ze zoveel rekening houdt met – in dit geval de PvdA – dat ze het gevaar loopt haar eigen ‘smoel’ te verliezen. De SP beleefde haar grootste (verkiezings-)successen in de periode dat ze zich presenteerde als radicale eenling. Aan niemand gebonden en tegenstander van alle gevestigde partijen was ze in staat een harde toon aan te slaan en provocerende uitspraken te doen. Daarmee ontlokte ze soms heftige tegenreacties, maar ook veel bijval. De partij groeide van oudsher ten koste van de PvdA en haalde regelmatig hard uit naar de sociaaldemocraten. In deze twee aspecten lag haar kracht. Maar alle twee zijn ze naar de achtergrond gedrukt nu de nadruk ligt op het streven naar regeringsverantwoordelijkheid en samenwerking met de PvdA. Men wil niet provoceren en zo mogelijke samenwerking in de toekomst in gevaar brengen, en matigt dus de toon. Daardoor dreigt het klassieke ‘harde’ SP-geluid verloren te gaan. En inderdaad, de partij is op dit moment weinig zichtbaar in het politieke debat.

Dit voorbeeld is misschien gechargeerd (we komen hier nog op terug), maar het beschrijft een proces dat veel voorkomt binnen de linkse beweging. Zo bekritiseerden veel linkse activisten in de jaren zestig Dolle Mina en haar radicaal-feministische acties, omdat deze het publiek alleen maar tegen de haren in zou strijken. Het deed de zaak dus meer kwaad dan goed en men kon zich beter beperken tot gematigde campagnes. Wat hen betreft was ‘een rebelse meid *géén* parel in de klassenstrijd’. Toch zette juist deze zeer media-genieke acties feministische kwesties – zoals rolpatronen, geboorteregeling en abortus – hoog op de agenda.² Een zelfde soort mechanisme trad op bij bijvoorbeeld de kraakbeweging. Ook zij werd vanuit links bekritiseerd omdat haar radicale en vaak militante acties meer kwaad dan goed zouden doen. Toch zette de beweging de woningnood op de agenda en bleef druk uitoefenen. Zozeer zelfs dat nu ook de gematigde historicus Herman de Liagre Böhl toegeeft dat het grootschalige renovatie- en bouwbeleid van de Amsterdamse sociaaldemocraten in de jaren tachtig zonder de kraakbeweging nooit had kunnen worden verwezenlijkt.³

Deze twee voorbeelden stammen weliswaar uit een andere tijd – een tijd van ruimer opgezette welvaartsstaten, waarin de sociale zekerheid (ook voor activisten) veel groter was. De PVV laat echter zien dat ook in deze tijd

van precarisering identiteits- en confrontatiepolitiek bijzonder succesvol en effectief kunnen zijn.

De discussie tussen zelfmatiging (om anderen niet tegen je in het harnas te jagen) en het kiezen van een eigen, harde/provocerende, lijn heeft dus een lange geschiedenis binnen links. Vaak worden de twee als uiterste, elkaar bijtende polen, beschreven. Het een sluit het ander uit, en de discussie tussen de twee vleugels zorgt voor verdeeldheid in plaats van eenheid en daadkracht. Dat is echter een misvatting. Sterker nog, de twee vleugels kunnen elkaar juist versterken. De vroege jaren zeventig in Nederland zijn daarvan een goed voorbeeld. In die tijd was radicaal-links verdeeld over een groot aantal actiegroepen en kleine radicale partijen, maar dat deed de PvdA weinig kwaad. Het tegendeel gebeurde juist: de twee vleugels versterkten elkaar. Er ontstond een soort zelfversterkende dynamiek. De actiegolf trok de PvdA naar links en tegelijkertijd kon de PvdA zich presenteren als de ‘redelijke’ tegenhanger van de buitenparlementaire beweging. Perioden van opgang en mobilisatie gingen in het verleden altijd gepaard met de vorming en opbloei van een groot aantal verschillende groepen, organisaties, partijen en vleugels.

Terugkijkend op die tijd is het haast ironisch om te zien dat links op de huidige situatie reageert met een appel op samenwerking: vooral ook omdat rechts op dit moment juist zijn kracht haalt uit haar eigen ‘verdeeldheid’. Daarmee komen we terug op de PVV en de kracht van rechts. Vergelijk bovengenoemde voorbeelden met de politiek van de PVV en rechts in het algemeen vandaag de dag. In plaats van streven naar een breed draagvlak en hechte banden met andere partijen, zet de PVV juist in op provocatie en het zichzelf profileren als een eenling. De partij schrikt er ook niet voor terug haar regeringspartners bij vlagen scherp aan te vallen (de ministers Leers en Hillen bijvoorbeeld). Op de vraag of hij daarmee misschien veel vijanden maakt, antwoordde Wilders eens met de opmerking: ‘het zal me een worst wezen.’⁷⁴ Deze politiek is bijzonder effectief gebleken. Het heeft hem niet alleen geen windeieren gelegd; ook het idee dat hij zich ermee onmogelijk zou maken voor de andere partijen is onjuist gebleken. Sterker nog, hij steunt/maakt deel uit van de huidige regering en is zelfs vanuit die positie nog in staat zichzelf als eeuwige buitenstaander te profileren. Zijn invloed op de politiek neemt alleen maar toe. Als Wilders zich niet laat gijzelen door zijn eigen coalitie, waarom zou de SP dat dan wel doen vanuit de oppositiebanken?

De rechtse pers en ‘blogosphere’ volgen in feite een zelfde tactiek. Websites als *geenstijl.nl* en de omroep *Wakker Nederland* zoeken niet de nuance, maar de provocatie. Ze laten berichten over rellen in Griekenland of kraakacties in Amsterdam standaard volgen door ‘reacties’ van ‘lezers’ die oproepen deze mensen ‘door de knieën schieten’, ‘op de bek slaan’, ‘op te sluiten in werk-kampen’ etc. De ontoelaatbaarheid van veel uitspraken van Wilders en co. brengt rechts echter niet in diskrediet, juist het tegenovergestelde gebeurt. Deze tactiek drijft de VVD naar rechts, terwijl deze tegelijkertijd als gematigd rechtse vleugel in beeld komt. Het is dus niet de samenwerking die rechts doet groeien, maar provocatie en wederzijdse afbakening.

De Tweede Kamer-verkiezingen van 2010 zijn een goede illustratie van deze analyse. De PVV voerde een heel harde campagne, waardoor de VVD een gematigd imago kon opbouwen en vervolgens behaalden beide partijen een monsterzege. De af en toe harde uitspraken over en weer stonden echter een regeerakkoord niet in de weg. Dit leidde vervolgens tot een van de meest rechtse regeringen die Nederland ooit gehad heeft. Deze voorbeelden werpen een ander licht op de mogelijke vormen van linkse samenwerking. Is het vormen van een verkiezingsblok, zoals de PvdA en SP poogden, dus werkelijk het juiste antwoord op de opkomst van rechts? In feite is deze tactiek helemaal niet zo effectief en bevat zij meer gevaren dan kansen. Afgezien van het gevaar van wederzijdse afhankelijkheid en het verlies van een eigen gezicht, is er nog een derde gevaar. Het sluiten van een gezamenlijk verkiezingsblok leidt ertoe dat men compromissen moet verdedigen nog voor ze zijn omgezet in regeringsbeleid, in plaats van dat men tijdens campagnes opkomt voor de eisen waar men écht voor staat. En het kan er tevens toe leiden dat de zwaktes en fouten van verkiezingspartners op de eigen partij afstralen. De combinatie van deze twee zaken maakt het nog moeilijker om jezelf zelfstandig te profileren. Het is dus maar de vraag of met deze koers succes verzekerd is. De kracht van rechts zit juist in het tegenovergestelde van dat waar links naar streeft: niet samenwerken, maar eigen lijnen trekken.

Eerder schreven we dat ons voorbeeld van de SP wat gechargeerd was. Daar willen we hier nog op terug komen. De positie van de SP is natuurlijk een heel andere dan die van de PVV. In Nederland wordt de landelijke politiek van oudsher gedomineerd door het CDA als centrale ‘middenpartij’, ondanks haar sterke voorkeur voor rechtse coalities. Minstens sinds de ‘overwinningsnederlaag’ van de PvdA in 1977 – de PvdA won de verkiezingen, maar de regering werd gevormd door het CDA en de VVD – is deze partij zich ervan bewust dat haar kansen als regeringspartij afhankelijk zijn van de goodwill van het CDA of de VVD. Eenzelfde soort les heeft de SP geleerd na de Tweede Kamer-verkiezingen van 2006: het kan niet zonder de PvdA. In die zin heeft links het dus veel moeilijker dan rechts. Maar deze analyse kan er ertoe leiden dat iedereen op elkaar gaat zitten wachten: de PvdA op het CDA en de SP dan weer op de PvdA. Opnieuw is het beter om een eigen lijn te trekken en te vertrouwen op eigen kracht.

Politiseren: een linkse uitvinding?

Het bovenstaande gaat vooral over de vorm die samenwerking moet aannemen. We willen het ook nog over politieke stijl hebben. Daarin bestaat er een sterke parallel tussen de tactiek van links in de jaren zeventig en die van hedendaags rechts. Dat is geen nieuw inzicht, dat idee komt ook voor in bijvoorbeeld de opstellen van Merijn Oudenampsen en Stephen Duncombe in het vorige nummer van *Kritiek*. De kracht van rechts zit dus aan de ene kant in het sterk van elkaar afbakenen – zoals we dat beschreven aan de hand van de PVV en de VVD – en aan de andere kant bij de provocerende politieke stijl. Op dat tweede punt willen we hier nog eens terugkomen.

De kracht van de PVV – ook dit is al vaker gezegd – ligt in haar talent om de steunpilaren van het progressieve wereldbeeld te politiseren en vervolgens onderuit te halen. Oudenampsen en Jan Blommaert schreven daar al over in het vorige nummer van *Kritiek*. Zo liet Blommaert aan de hand van de situatie in Vlaanderen zien hoe dit politiseren in feite werkt. Het Vlaams Blok kiest een maatschappelijk thema, definieert het als probleem en zet het vervolgens op de politieke agenda. Voor dit laatste is een goed gevoel voor media zeer belangrijk. De andere partijen worden vervolgens gedwongen om op de zo gecreëerde ‘kwestie’ te reageren. En op dat moment bevinden ze zich al in een achterstandspositie, want ‘het aanvaarden van de “vragen” van het Blok houdt natuurlijk in dat men de probleemdefinities van het Blok aanvaardt, en dus ook de uitgangspunten van die vragen overneemt.’⁵

Ook Wilders bedient zich van deze tactiek. Zo is het hem gelukt om jeugdcriminaliteit te politiseren als allochtonen-probleem (probleem: Marokkaanse (sic) straatterroristen – antwoord: marechaussees die hen door de knieën mogen schieten); evenals de leefkwaliteit in de oude volkswijken (probleem: verloedering door allochtonen – antwoord: grenzen dicht en tuigdorpen). De Nederlandse rechtspraak is een ander voorbeeld (probleem: te lage straffen door ‘linkse’ rechters – antwoord: minimumstraffen en gekozen rechters). Een minder succesvolle poging was de invoering van de ‘kopvodentaks’, een teken dat Wilders’ tactiek niet altijd werkt.⁶

Deze tactiek is zo succesvol, omdat ze zich niet alleen tegen ‘linkse’ principes keert, maar ook omdat ze de basis van de rechtsstaat ondermijnt. Daarom is de eerste reactie op dit soort uitspraken vaak direct een defensieve: deze maatregelen kunnen niet in een rechtsstaat. Op dat moment heeft Wilders zijn tegenstander precies waar hij hem wil hebben. Terwijl Wilders zich duidelijk politiek kan profileren, moet de opponent optreden als verdediger van de neutrale rechtsstaat. Tegenover een scherpe mening staat ‘onpartijdigheid’, tegenover visie dorre regels, tegenover de droom over hoe het zou moeten zijn het vasthouden aan de bleke realiteit. Dit debat is in feite niet te winnen. Wat ook opvalt is de onredelijkheid van Wilders’ eisen waarop links geen weerwoord lijkt te hebben.

Opnieuw vallen de parallellen met het verleden op. We nemen twee voorbeelden: politisering van de media, en van de rechtspraak. De uitspraak ‘de kogel kwam van links’ (i.e. iedereen die links is, is medeverantwoordelijk voor de moord op Pim Fortuyn) doet bijvoorbeeld denken aan de *Telegraaf*-rellen van 1966 (toen *De Telegraaf* medeverantwoordelijk werd gehouden voor de dood van bouwvakker Jan Weggelaar) of de blokkades van de kantoren van de *Bild-Zeitung* na de aanslag op Rudi Dutschke in 1968. In 1966 en 1968 maakte juist links de rechtse media verantwoordelijk voor geweld tegen demonstranten.

De manier waarop Wilders zijn proces probeert te ensceneren als een politiek proces, met als doel hem de mond te snoeren, lijkt ontzettend op de manier waarop de gevangenen van de Rote Armee Fraktion hun proces politiseerden. Zij claimden ook dat ze vervolgd werden als criminelen, terwijl ze eigenlijk politieke acties hadden ondernomen; beschuldigden de rechtbank

eveneens van vooringenomenheid (wraakte ook succesvol een rechter) en wisten zo het proces tegen hen een tijdlang te ondermijnen. Een voorbeeld dat dicht bij huis ligt is de kwestie Johnson-Molenaar. De ontluikende Vietnam-beweging in Nederland werd in 1967 verboden de leus 'Johnson Moordenaar' te gebruiken, aangezien dit belediging was van een bevriend staatshoofd. Als reactie hierop maakte men borden met leuzen als 'Johnson Molenaar' en 'Johnson, in één woord moordpresident'; waardoor ze niet alleen de Amerikaanse oorlogspolitiek, maar ook het kneuterige politieke klimaat in Nederland aankaartte. De parallel met de wijze waarop Wilders zijn rechtszaak politiek uitbuit is overduidelijk.

Wat deze voorbeelden dus laten zien, is dat politiseren helemaal niet nieuw is. Sterker nog, links en zeker activistisch links heeft een hele lange traditie op dit gebied. Waarom niet deze draad opnieuw oppakken en tegenpolitiseren in plaats van alleen maar proberen de invloed en macht van rechts in te dammen? Het belangrijkste wat links heden ten dage mist is felheid. In feite laat rechts al zien hoe zo'n politiseringsstrategie ongeveer werkt. Zoek de zwakke punten in de ideeënwereld van je tegenstander, verander deze in een karikatuur en stel er onredelijke eisen tegenover: eisen die de tegenstander niet kan en wil verwerkelijken. Kies/creëer daarvoor 'kwesties' die nog niet geclaimd zijn of als taboe gelden. Begin vervolgens druk op te bouwen en trek zo het initiatief naar je toe.

Alle twee de partijen aan de linkerzijde zijn zo gefixeerd op het uitstralen van betrouwbaarheid, en dus voorspelbaarheid, dat ze wel vleugellam lijken. Door het verantwoordt tegen aantijgingen van onbetrouwbaarheid, accepteert en bevestigt links het beeld dat ze dat van oudsher niet zijn. Of zoals het ooit met de Amerikaanse president Nixon ging, pas op het moment dat hij stamelde 'I'm not a crook', begon iedereen te denken dat er iets niet helemaal koosjer aan hem was. De houding van links straalt dus krachteloosheid uit. Het spreekt niet aan. In plaats van telkens te hameren op het stoppen van bezuinigingen en ander afbraakbeleid, zou het goed zijn om eindelijk in de aanval te gaan. Eis het onmogelijke, en niet slechts wat je denkt te kunnen krijgen.

Dit voorstel voor linkse tactiek roept direct twee vragen op. De eerste luidt of zo'n politiek in moreel opzicht wel te verdedigen is. Populisme – want daar hebben we het in feite over – wordt vaak afgedaan als volksverlakkerij, omdat het eisen verwoordt die niet verwezenlijkt kunnen worden. Het zou dus een vorm zijn van (kiezers)bedrog. Deze redenering impliceert echter dat populistische partijen juist een heel coherente ideologie hebben. Dat geldt voor rechtspopulistische partijen zoals de PVV, de Lega Nord en Vlaams Belang, maar ook voor de SP die vroeger vaak van populisme werd beschuldigd. Daarbij gaat deze redenering er van uit dat partijen alleen maar die eisen mogen verwoorden die binnen een redelijke termijn verwezenlijkt kunnen worden. Maar waarom zou dat zo moeten zijn? De meeste politieke stromingen hebben (zich gebaseerd op) een visie die ver buiten de perken van het hier en nu uitgaat. Dat is aan de ene kant voor de PVV zo, die droomt

van een Nederland van de jaren vijftig: blank, protestants, hard werkend en 'zonder capsones'. Dat ideaal is niet te verwezenlijken – die wereld heeft nooit bestaan en komt nooit meer 'terug' –, daarom juist is het een ideaal. Linkse bewegingen aan de andere kant – van sociaaldemocratie tot communisme – hebben ook van oudsher grootse idealen gekoesterd: welvaartsstaat, volledige ontplooiing van het individu. En ook zij namen dat als leidraad voor hun politiek. De slogans van de PVV zijn juist zo succesvol omdat zij haar hele wereldbeeld, idealen en streven in één zin samenvatten. Slogans zijn alleen maar succesvol wanneer er een coherent wereldbeeld achter staat. Niet andersom. Links kan dat dus ook. Sterker nog, ze heeft dat van oudsher gedaan en hoeft de draad alleen maar op te pakken.

Daarnaast kan men zich afvragen: is het moreel te verdedigen om de bal rechts te laten liggen? Wanneer links zich te goed voelt voor de populistische vorm van politiek bedrijven en dit aan rechts overlaat omdat ze er haar handen er niet aan vuil wil maken, laat ze een grote kiezersgroep (vergeef ons de oudbakken formulering) bewust rechts liggen. Het gevolg daarvan is evenwel dat we accepteren dat het beleid ten aanzien van werklozen nog asociaal wordt en er nog schofteriger omgesprongen wordt met migranten. Als we dat niet willen, moeten we niet bang zijn om politiek te bedrijven. Doen we dat niet, dan verliezen we op voorhand. Of, zoals de bekende Amerikaanse activist Saul Alinsky schreef in zijn boek *Rules for Radicals*: 'Diegene die het welzijn van de massa opoffert aan zijn individuele geweten heeft een ongewone voorstelling van "persoonlijke verlossing"; hij geeft niet genoeg om de mensen om zichzelf voor hen te laten corrumperen.'⁷

De tweede vraag is van praktischer aard: hoe zien wij dit precies voor ons? Welke thema's zou links op moeten pakken? En hoe zou zij deze dan moeten politiseren? Hoe zou dat linkse wereldbeeld er dan eigenlijk uit moeten zien? Op deze vragen willen wij in de afsluitende paragraaf verder ingaan.

Afsluiting: 'verdeeldheid' en 'populisme'

We hebben in dit stuk twee punten willen maken. Het eerste ging over de effectiviteit van eenheid en samenwerking voor links. We geloven niet dat het streven naar eenheid en samenwerking het meest effectieve antwoord is op de groei van rechts. Sterker nog, rechtse partijen lijken juist te groeien door hun vermogen zich van elkaar af te bakenen. Rechts heeft echter geen alleenrecht op deze politiek. Links heeft ook perioden gekend waarin groei en kruisbestuiving samengingen met wederzijdse afbakening. Deze twee voorbeelden (rechts en links) wijzen dus op een andere, mogelijk effectievere manier van samenwerken. In de jaren 1910 verscheen er een linkse prent in een Nederlands dagblad die onze stelling nog beter illustreert. Daarop was een groot laadschip te zien met de naam 'NVV', dat werd voortgetrokken door een kleine, maar stevige sleepboot met de naam 'NAS'. Het NVV was de grote sociaaldemocratische vakcentrale, het NAS haar kleine radicale tegenhanger. De prent laat zien dat het NAS – letterlijk – in staat was het NVV uit haar koers te trekken, in linkser vaarwater. De PVV vervult op dit moment een zelfde functie tegenover de VVD. En beide partijen varen daar

wel bij. Nogmaals, dat kan links dus ook!

Het is dus niet onze positie dat linkse partijen elkaar de tent uit moeten vechten, maar samenwerking moet er ook niet toe leiden dat partijen zich van elkaar afhankelijk maken en hun eigen ‘smoel’ verliezen.

Onze tweede stelling luidt dat de manier van politiseren door rechts voorlopers heeft in de linkse beweging van de jaren zeventig. Tegenpolitiseren is daarop een effectiever antwoord, dan het opkomen voor ‘neutrale’ rechtstaatbeginselen. Een poster zoals de PvdA die gebruikte ten tijde van de Provinciale Statenverkiezingen – ‘pal voor de rechtstaat’ – is een goed voorbeeld van hoe het niet moet. Links hoeft er niet voor te schromen grootse, ‘onhaalbare’ idealen te verwoorden en daarnaar te handelen. Zij heeft dat in het verleden gedaan en rechts laat op dit moment zien dat deze strategie bijzonder succesvol kan zijn. Waarom zouden linkse partijen geen gratis onderwijs eisen voor iedereen, in plaats van telkens te vechten tegen verlaging van de studiefinanciering of verhoging van het collegegeld?

Ook moeten we rechts harder aanvallen met haar eigen wapens. Een campagne die we erg goed vonden, was die tegen de belastingverhoging voor theaterkaartjes. Hier lukte het om rechts te pakken *op haar eigen terrein*. Belastingverhoging is namelijk anti-rechts en werkt juist het rechtse voornemen tegen, dat de sector zich zelf moet bedruipen. ‘We worden dubbel belast!’, stelden de tegenstanders. Hier kon duidelijk getoond worden dat rechts (speciaal de VVD), haar eigen voorstellen niet waar maakt. Een ander goed voorbeeld is het verzet van buschauffeurs tegen de bezuinigingen op het openbaar vervoer, bijvoorbeeld in Den Haag. De PVV heeft zich altijd tegen het openbaar aanbesteden van buslijnen gekeerd, tot zij ging regeren. Hierop zei SP-leider Roemers in een interview: ‘De buschauffeurs in Den Haag noemen de PVV’ers verraders. Die groep heeft massaal PVV gestemd, maar zal dat nu niet meer doen.’⁸ Dit is opnieuw een voorbeeld van rechts pakken op haar eigen terrein. De PVV profileert zich tot nu toe vooral op het punt dat zij zich aan haar beloften houdt.

Ook nutsbedrijven en het ‘openbaar’ vervoer bieden een opening voor linkse politiek en stemmingmakerij. De rechtse partijen hebben goed begrepen dat grote privatiseringsprojecten – zoals die van de NS – worden gezien als een fiasco. Al te triomfantelijke neoliberale praatjes zijn momenteel niet aan de orde. Hier ligt voor links dus een grote opening. We kunnen er een groot *naming-en-shaming* feest van maken. We kunnen wijzen op de topsalarissen bij de NS en woningbouwcorporaties, de winstcijfers van energiebedrijven, en de symbiose tussen bedrijfsleiders/CEO’s en rechtse politici. Het feit dat het re-nationaliseren van deze bedrijven in de praktijk erg moeilijk is – vanwege de kosten en Europese regelgeving – doet niets af aan de brandbaarheid van deze kwestie. En wanneer er genoeg druk wordt opgebouwd, moet de opponent toch gaan schuiven. Sterker nog, wanneer het probleem niet geheel opgelost wordt, kan men tegelijkertijd concessies winnen én het thema op de agenda houden. Dat is precies de tactiek die Wilders toepast wanneer het gaat om het migratie-vraagstuk.

Dan de afbraak van het allang-niet-meer-zo-héél-sociale stelsel. Die wordt met hernieuwde energie voortgezet. De PvdA is niet in een sterke positie om kritiek te uiten (zij hebben veel van dit beleid nota bene zelf geïntroduceerd, in de jaren negentig), en zij is zich daar zeer bewust van. Ze kan daarom wel individuele maatregelen aanvallen, maar tot het voeren van een grootse campagne tegen de ideologie die ons in deze misère heeft geholpen is zij slecht in staat. De SP kan dat uiteraard wel, maar stelt zich opvallend gematigd op, bang om daarmee de verschillen met de PvdA uit te vergroten. Dat is echter precies wat ze wel zouden moeten doen. We pleiten er niet voor dat de SP zich louter opstelt als radicale actiep partij, maar veel meer dat ze zich niet profileert als regeringspartij zolang ze niet regeert. De laatste verkiezingscampagne heeft een gematigde SP laten zien die in verkiezingsretoriek links werd ingehaald door de PvdA (denk aan de billboards met de kassabon, volgens welke wij de rekening van dit kabinet gepresenteerd krijgen) en dat terwijl precies deze partij mede debet is aan de afgelopen crisis, aangezien zij haar medewerking verleende aan het neoliberale programma van de afgelopen decennia.

En hoort inkomensverdeling niet een links thema te zijn? Precies hierop zou zij zich weer moeten profileren. We kunnen ons voorstellen dat bij stakingen of arbeidsconflicten borden gemaakt worden die de inkomens van de bewuste bedrijfsdirecteuren tonen. En neem bijvoorbeeld de bijdrage van Jasper Lukkezen in dit nummer. Hij laat zien hoe de Amerikaanse bevolking denkt dat inkomens in de VS verdeeld zijn, hoe ze vindt dat het zou moeten zijn, en hoe het daadwerkelijk is – én hoe deze drie statistieken gebruikt kunnen worden in mediagenieke campagnes. Terecht stelt hij dat deze situatie ook een opening biedt voor links in Nederland. Nog een voorbeeld van het politiseren van inkomenspolitiek is het benoemen van hypotheekrente tot villa-subsidie.

Als we mee willen spelen als links in de meest brede zin, moeten we stoppen met naar elkaar te kijken. Wie niet mee wil doen aan ‘politieke spelletjes’ hoort niet in de politiek thuis. Je kunt geen schone handen houden en toch proberen macht op te bouwen. En we hebben macht nodig om de zaken ten goede te keren. Om terug te komen op Cohen zijn toespraak; wie zich bij hem aansluit, mag niet ‘meegaan in de cultuur van framen, bashen en bijten.’ Die uitspraak laat een fundamenteel onbegrip van de politiek zien. Op voorhand geeft hij namelijk aan niet bereid zijn te willen vechten, en en passant legt hij hetzelfde ook op aan de SP en GroenLinks. Geheel ten onrechte vinden wij. Wat we precies wel moeten doen is framen, bashen en bijten. Er is geen tijd en ruimte het morele hoogland te kiezen. Als we willen meespelen, moeten we in elk geval de spelregels begrijpen.

Voetnoten

1

Zie voor de tekst van Cohens slottoespraak: <http://nu.pvda.nl/berichten/2011/01/Speech-job-cohen-manifestatie-een-ander-nederland.html>.

2

Dolle Mina, *Een rebelse meid is een parel in de klassenstrijd* (Amsterdam 1970).

3

Herman de Liagre Böhl, *Amsterdam op de helling. De strijd om stadsvernieuwing* (Amsterdam 2010).

4

Jan Kuitenbrouwer, *De woorden van Wilders en hoe ze werken* (Amsterdam 2011).

5

Jan Blommaert, 'De "hegemonie" van Vlaams Blok', in: *Kritiek. Jaarboek voor socialistische discussie en analyse 2010* (Amsterdam 2010).
Online te vinden op: http://www.jaarboekkritiek.nl/images/jaarboeken/2010/kritiek_2010_bommaert.pdf

6

Kuitenbrouwer, *De woorden van Wilders*.

7

Saul Alinsky, *Rules for Radicals* (New York 1989) 25: 'He who sacrifices the mass good for his personal conscience has a peculiar conception of "personal salvation"; he doesn't care enough for the people to be corrupted for them.'

8

Interview met Emile Roemers op nu.nl: <http://www.nu.nl/politiek/2375443/sp-opent-aanval-pvv.html>.